

POVÍDÁNÍ A HRY S ČESKÝMI PŘÍSLOVÍMI

Pro děti od 6 do 10 let

Petr Kukal

- 50 ČESKÝCH PŘÍSLOVÍ
- ŘÍKANKY A RÝMOVAČKY
- NÁMĚTY PRO PRÁCI S DĚTI

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **trestně stíháno**.

Používání elektronické verze knihy je umožněno jen osobě, která ji legálně nabyla a jen pro její osobní a vnitřní potřeby v rozsahu stanoveném autorským zákonem. Elektronická kniha je datový soubor, který lze užívat pouze v takové formě, v jaké jej lze stáhnout s portálu. Jakékoliv neoprávněné užití elektronické knihy nebo její části, spočívající např. v kopírování, úpravách, prodeji, pronajímání, půjčování, sdělování veřejnosti nebo jakémkoliv druhu obchodování nebo neobchodního šíření je zakázáno! Zejména je zakázána jakákoliv konverze datového souboru nebo extrakce části nebo celého textu, umisťování textu na servery, ze kterých je možno tento soubor dále stahovat, přitom není rozhodující, kdo takovéto sdílení umožnil. Je zakázáno sdělování údajů o uživatelském účtu jiným osobám, zasahování do technických prostředků, které chrání elektronickou knihu, případně omezují rozsah jejího užití. Uživatel také není oprávněn jakkoliv testovat, zkoušet či obcházet technické zabezpečení elektronické knihy.

Copyright © Grada Publishing, a.s.

Mgr. Petr Kukal

POVÍDÁNÍ A HRY S ČESKÝMI PŘÍSLOVÍMI
Pro děti od 6 do 10 let

Vydala Grada Publishing, a.s.
U Průhonu 22, 170 00 Praha 7
tel.: +420 220 386 401, fax: +420 220 386 400
www.grada.cz
jako svou 2836. publikaci

Odpovědná redaktorka Monika Mayerhoferová
Sazba a zlom Milan Vokál
Počet stran 120
Vydání 1., 2007
Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a. s.
Husova ulice 1881, Havlíčkův Brod

© Grada Publishing, a.s., 2007
Cover Photo © profimedia.cz/CORBIS

ISBN 978-80-247-1820-0 (tištěná verze)
ISBN 978-80-247-6097-1 (elektronická verze ve formátu PDF)

© Grada Publishing, a.s. 2011

Poděkování	7
Úvod	8

Česká přísloví

Co můžeš udělat dnes, neodkládej na zítřek	12
Co na srdci, to na jazyku	14
Co se v mládí naučíš, ve stáří jako když najdeš	16
Čert nikdy nespí	18
Čiň čertu dobře, peklem se ti odvděčí	20
Chudoba cti netratí	22
I mistr tesař se utne	24
Jez do polosyta, pij do polopita	26
Jiný kraj – jiný mrav	28
Kdo chce s vlky býti, musí s nimi výti	30
Kdo mnoho vybírá, přebere	32
Kdo nic nedělá, nic nezkazí	34
Kdo pozdě chodí, sám sobě škodí	36
Kdo se bojí, nesmí do lesa	38
Kdyby jsou chyby	40
Když se dva perou, třetí se směje	42
Koho chleba jíš, toho píseň zpívej	44
Komu se nelení, tomu se zelení	46
Kuj železo, dokud je žhavé	48
Lehce nabyt – lehce pozbyl	50
Malá ryba – taky ryba	52
Méně je někdy více	54
Mluvití stříbro – mlčeti zlato	56
Na hrubý pytel hrubá záplata	58
Nedělej z komára velblouda	60
Nehas, co tě nepálí	62
Nekupuj zajíce v pytli	64
Nemaluj čerta na zeď	66
Nemusí pršet, jen když kape	68
Není na světě člověk ten, aby se zavděčil lidem všem	70
Není šprochu, aby na něm nebylo pravdy trochu	72
Nepřilévaj olej do ohně	74
Neříkej hop, dokud nepřeskočíš	76
Nic nového pod sluncem	78
Nic se nejlí tak horké, jak se uvaří	80

Po bitvě je každý generálem	82
Podle sebe soudím tebe	84
Pod svícnem bývá největší tma	86
S jídlem roste chuť	88
Slovo dělá muže	90
S poctivostí nejdál dojdeš	92
Starého psa novým kouskům nenaučíš	94
Stromek se musí ohýbat, dokud je mladý	96
Strom se pozná po ovoci	98
Tichá voda břehy mele	100
Trpělivost přináší růže	102
Všechna sláva – polní tráva	104
Zameť si před svým prahem	106
Zlatá střední cesta	108
Zlobí se na zrcadlo, kdo má křivou pusou	110
Přehled obrázků	112
Přehled přísloví a básniček	114
Literatura	117

Poděkování

Děkuji všem dětem, které nakreslily obrázky použité v této knížce, a zároveň děkuji paní učitelce Mgr. Zuzaně Egerové, která mi s jejich zajištěním významně pomohla.

Dále děkuji redakci nakladatelství Grada, jmenovitě paní redaktorce Mgr. Gabriele Plickové, za velmi vstřícnou spolupráci.

Na závěr děkuji svojí rodině: mladšímu synovi za inspiraci, staršímu za kritiku, jež vedla k řadě revizí, a svojí ženě za trpělivost o večerech, které jsem nad knížkou trávil.

Petr Kukal

Úvod

Knížka, kterou právě otvíráte, přibližuje dětem ve věku 6–10 let padesát českých přísloví popisujících obecně platnou životní zkušenost v podobě, v jaké ji lidová slovesnost uchovala do dnešních dnů.

Tato podoba ovšem není dnešním dětským čtenářům vždy snadno dostupná. Do cesty pochopení se staví archaický jazyk i chybějící životní zkušenost. Málokteré dítě už dnes bezpečně rozumí slovesům nabýt či pozbyt, jen výjimečně se malí čtenáři setkávají s hrubým pytle, na který patří hrubá záplata. Zpřístupnit dětem smysl přísloví tedy znamená především ho aktualizovat. Vyložit ho slovy, jimž děti porozumí, opřít se o jejich bezprostřední prožitou zkušenost. Tomuto záměru je podřízena také struktura knížky.

Básnička

Každé přísloví je uvedeno krátkou říkankou o rozsahu jednoho čtyřverší. Střídavý rým, který je důsledně užíván, odpovídá povaze vnímání dětí v mladším a středním školním věku a jejich čtenářské zkušenosti.

Funkce čtyřverší je motivační a neklade si za cíl přísloví interpretovat, jakkoli v některých případech jeho smysl naznačuje. Jindy je čtyřverší vystavěno na jednom izolovaném motivu a bližší souvislost s jádrem sdělení nemá.

Výklad přísloví

Následuje jednoduchý výklad přísloví. To respektuje jak dětskou životní zkušenost, tak obsah a rozsah slovní zásoby dětí na prvním stupni základní školy.

Následující dva oddíly – *Náměty pro rozhovor s dětmi* a *Náměty na činnosti* – tvoří základní platformu práce s knihou. Učitelé, vychovatelé, rodiče či jiní dospělí zde získávají inspiraci, jak dětem smysl přísloví zpřístupňovat a pomocí vlastních zkušeností a prožitků jeho etický obsah zvnitřňovat.

Náměty pro rozhovor s dětmi

Náměty pro rozhovory s dětmi zasazují smysl sdělení do kontextu běžného rodinného či školního života dítěte, doplňují další důležité informace, nabízejí paralely a analogie. Vždy obsahují také několik otázek, které děti vybízejí k hledání aplikací etického obsahu přísloví do vlastního života a nabádají je k přemýšlení o důsledcích jejich činů.

Náměty na činnosti

Náměty na činnosti obsahují jednoduché aktivity, s jejichž pomocí se dítě seznamuje s obsahem přísloví na rovině prožitku. Jde většinou o známé a praxí prověřené hry: Na tichou poštu, Na schovávanou, postřehové hry apod. Ambicí tohoto oddílu není být zásobníkem nových, neotřelých aktivit, nýbrž známé hry a činnosti efektivně využít v souvislosti s konkrétním příslovím.

Hra „Na tichou poštu“ tedy dostane nový rozměr při spojení s příslovím: „Není šprochu, aby na něm nebylo pravdy trochu“, podobně jako hra „Samá voda, přehořívá“ může srozumitelně demonstrovat kontext přísloví: „Pod svícem bývá největší tma.“

Současně se ale snažíme zařazovat v této části také aktivity přesahující rozměr hry: besedy, exkurze, projekty. Ty jsou zaměřeny na poznávání nejbližšího okolí, orgánů místní samosprávy, složek bezpečnostního systému, knihovny, místní přírody, významných rodáků kraje apod.

Obě tyto části ponechávají velký prostor pro improvizaci, často se na osobu dospělého (rodiče, učitele) přímo odvolávají. Měly by se stát prostorem setkání dětí a dospělých nad důležitými tématy společného soužití, ideálně pak platformou pro rozhovory, které kontext daného přísloví daleko překročí a povedou k prohloubení komunikace napříč generacemi v rodině i v rámci vrstevnické skupiny.

Podobná přísloví

Následuje výčet přísloví podobného obsahu (někdy opačného vyznění) či přísloví s podobnými motivy.

Rozvoj schopností a dovedností

Učitelům, vychovatelům a rodičům je pak určena orientační informace o tom, jakou složku dětské osobnosti daná aktivita primárně rozvíjí.

Přísloví jsou doprovázena spontánními kresbami dětí ve věku předpokládané cílové skupiny. I ty mohou být inspirací pro práci s dětmi např. v hodinách výtvarné výchovy.

Věříme, že nad knížkou prožijete se svými žáky, svěřenci či dětmi hezké chvíle, které budou obohacením pro ně i pro vás.

Česká přísloví

Co můžeš udělat dnes, neodkládej na zítřek

*Od rána si jak pilná včelka
s plyšáky hraju na obchod.
Neodkládám až do pondělka,
co v neděli mi přijde vhod.*

Výklad přísloví

Povinnosti se nemají odkládat. Lepší je všechny úkoly, které máte, splnit dříve než později.

Náměty pro rozhovor s dětmi

Jaké jsou tvoje povinnosti jako školáka? Kdy si děláš domácí úkoly? Hned, jakmile se vrátíš ze školy, nebo až večer, když už sis pohrál/a s kamarády, proběhl/a se venku nebo se vrátil/a ze sportovního tréninku či zájmového kroužku? Nedá se říct, co je lepší. Každému vyhovuje něco jiného. Řekni kamarádům, pro který způsob ses rozhodl/a ty, a svoje rozhodnutí jim zkus vysvětlit. Proč je lepší udělat si úkoly hned? Proč je naopak lepší si od školy chvíli odpočinout, než se do úkolů pustíš? Kdy se pouštíš do úkolů, které máš udělat přes víkend? Hned v pátek, nebo v sobotu? Nebo s nimi čekáš až do neděle?

Jaké povinnosti máš doma, jak pomáháš mamince a tátovi v domácnosti? Vyprávěj o tom kamarádům. Plníš si svoje povinnosti včas, nebo ti je rodiče musí připomínat? Zamysli se nad tím.

Náměty na činnosti

Zahrajte si na obchod jako holčička, co se o ní píše v říkance. Jeden z vás bude prodáváč a ostatní přijdou nakupovat. Dejte každému zboží nějakou cenu a potom správně sečtete, kolik kdo za svůj nákup zaplatí. Každý smí ale koupit jen tři věci, aby počty nebyly moc těžké. Nezapomeňte také, že v obchodě máme pozdravit při příchodu i při odchodu a být k paní prodavačce nebo panu prodáváči zdvořilí.

Podobná přísloví

- Komu se nelení, tomu se zelení.
- Práce kvapná, málo platná.
- Ráno moudřejší večera.
- Mladí ležáci, staří žebráci.
- Každý svého štěstí strůjcem.

Rozvíjí: vědomí odpovědnosti, schopnost argumentace, dovednost účastnit se diskuse, jednoduché početní operace, sociální dovednosti